

וישמעו אליו בני ישראל, כלומר לפי שנתקיימו שני דברים הללו, (א) שסמך משה ידיו עליו, (ב) ששמעו אליו בני ישראל וקבלוהו למנהיג — אז זכה שנתמלא רוח חכמה.

וביחוד רב יוסף כד יתיב ברישא ונתמנה ראש הישיבה עמד על זה כי שינוי השם כשינוי מעשה דמי, השינוי משם פרטי לשם צבורי הסיב שינו עצמי כמבואר בויקרא רבא ס"פ כ"ו הא למדת שאפילו היה קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך כו', כל כך למה, בשעה שנמשח בשמן המשתה כו', וזהו שהמליצו בפסיקתא פסיי כבוד זה מלכות ומרים ראשי זה שמן המשתה, הרי שאחרי שנמשח נתעלה ואשתני גופא, ומשיחה היא כל מינוי לשררה כאשר נקטו במכילתא ס"פ בשלח עה"פ ושיים באזני יהושע באותו יום נמשח יהושע, והנה משיחה בפועל הרי היא רק במלך וכהו גדול, אך הכוונה בזה שנתמנה לשררה כלה"כ (שמות כ"ט כ"ט) לך בתתים למשחה עיין רש"י שם, וכן מצינו בלה"כ (מ"א י"ט טו—טז) ומשחת את חזאל למלך על ארם ואת יהוא בן נמשי חמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשח לגביא תחתיו, בעוד שאין מושחין מלכי ישראל (עיין הוריות י"א ב) ומה גם מלך ארם שלא נמשח גם באפרסמא דכיא, וע"כ שהכוונה תמשח היינו תמנה.

וזהו שנקטו חכמים מהתנאים המכשירים את האדם מישראל להשראת השכינה היא היותו בעל קומה עיין שבת צ"ב ב, ואמרו שהקב"ה משתבה בבעלי קומה בכורות מ"ה ב [ועיין רש"י תענית ט"ז א אנשי צורה], ולכאורה הן הנה סגולות התלויות בטבע הולדתו ומה עדיפותיה דאריכא (עמש"כ בס' נפש חיה או"ת סי' תרמ"ה סע' ג), ולהאמור שפיר מובן שאם המשרה הולמתו אשתני גופיה כמאמר הכתוב (תהלים פ"ט כ') הרימותי בחור מעם גו' בשמן קדשי משחתיו, ובילקוט תהלים פמ"ה שמן ששון מחברירך, שמכיון ששמן המשחה היה יורד עליו אם היה קצר היה מאריך, אם היה שחור היה מתלבן, ואם היו פניו רעות היו משחקות, מחברירך שהיה נאה וניכר מכל אחיו שנאמר והכהן הגדול מאחיו, עד שאמר שבוהו רבנן לר' מאיר שארוך בדורו היה כו' (נדה כ"ד סע"ב), ר' טרפון ארוך בדורו היה כו' (במדבר רבה פ"ט) ובזה נבין קללת בלעם שלא יהיו להם מלכים בעלי קומה (סנהדרין ק"ה ב), ותתורץ קושיית התוס' בכתובות מ"ה א אשתני ולא אשתני תנאי הוא דתנן חטאו עד שלא נתמנו הרי הן כהדיוטות כו' שהקשו הא תכא ליכא אלא שינוי דינא והיכי מייתי לאישתני גופי דלעיל כו', ולהאמור הרי שפיר הוי שינוי גופא.

וכעין זה נקטם ביבמות כ"ג א לכו מגיירא גופא אתרינא היא, ובמכות כ"ב א המרביע שור פסולי המוקדשין לוקה שנים כו' דעשאו הכתוב כשינוי גופים, שמבואר בזה כי כאשר האדם מקדיש שורו הוי אשתני גופא דשורו, ואפילו מנהיגו עם מינו הוי כלאים, ראה זבחים ג' ע"א דחולין וקדשים הוי כאינו מינו, ויעוין בתמורה ג' ע"ב מימר בדבורו עביד מעשה, וברש"י שעושה מחולין קדשים, ולכאורה הו' החטא הוא אשר רוצה לעשות מקדשים חולין, ולמה נקט רש"י מה שעושה מחולין קדשים, ולהאמור הודגשה המעשה דאשתני גופא שעושה מחולין קדשים, וראה תוס' שבת נ"ח סע"א סד"ה אע"פ כו' כפה שנתנהו לספר שהור מן המדרס אע"פ שלא עשתה שום שינוי מעשה כיון דע"כ נאסר בהנאה הוי כשינוי מעשה, ר"ל כיון דע"י שהוקדש בקדושת הגוף הוי כשינוי מעשה ע' בס' תמדת ישראל מהגרמ"ד פלאצקי מצוה רט"ז אות ד (וכעין שאמרנו בקדושין נ"ט רע"ב שאני מחשבה דטומאה דכמעשה דמי), וכמוכן באדם שנתמנה אשתני גופיה דהוי קטן שנולד כמאה"כ (תהלים ב' ז') בני אתה אני היום ילדתיך, וראה בהגהות מלא הרועים לפסחים קי"ז ב שהביא על אמרם בקדושין ע"ב רע"ב ביום שמת ר' פלוני גולד ר' פלוני הכוונה ביום שמת ר' פלוני נסמך ר' פלוני, כאמרם עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמאל היינו שנסמך לנבואה [וינוחו בזה הרבה תמיהות ע"ד הגמ' קדושין שם], וז"ש בירושלמי בכורים פ"ג ה"ג חכם ונשיא שנתמנו הקב"ה מוחל עונותיהם דהוי קטן שנולד וגוף אחר, ולכן רק כד יתיב רב יוסף ברישא הרגיש כי שינוי

זוטרתא (לקח טוב) פ' תשא ל"ד א: וכתבת על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת, את"ל לרבות למען ייטב לך, לפי שבלוחות הראשונים לא היה כתוב בהן "טוב" עד שנכתב בלוחות האחרונות, לכן נאמר את הדברים.

אבל המרביע שני מינים שבים לוקה, יעוין בכני יששכר אדר מאמר ב דרוש ז דכל הבריות שבים מין אחד הם, ולא נאסרו מין בשאינו מינו, ומהפלא שלא העיר מדהכא, אמנם בתוס' ד"ה המרביע חילקו בין דגי הים לחיות הים, ויתכן שכוונו על כלב הים שבורח ליבשה ע' כלים פ"ז מ"ג לכן יש בו משום כלאים אבל אלו שבים לא נאסרו מבש"מ.

ג"ט ע"ב, אלעזר זעירי הוה סיים מפאני אוכמי כו' כל הענין, ראה בספרי דרכי התלמוד וחדותיו שפתרתי בס"ד חידה נפלאה זו.

הא שמואל זכית דינו קיים כו', אשגרת לשון מיבמות ע"ז א מבית דינו של שמואל הרמתי, ולק' ס"א א.

סי' ע"א, ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים כו', ככז ר"י כולא האי נמו לאין דומין כו', המלים, לאין דומין" משוללי הבנה, אמנם במנורת המאור סי' רמ"ב מביא: כולא האי נמי לאקדומי, ונכון.

ע"ב, אע"ג שגזילה משלם רשע הוא, ע' קצות החושן ר"ס שמ"ח ובשור"ת שאילת שמואל מהגר"ש אבגדור סי' מ"א.

סי' ע"א, ע"ג, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו, במקור חסד ל"ט חסידים סי' תתקע"ז אות ד כתבתי שאם כי זכות היא לאדם שיזכר שמו בבי מדרשא הנה גדולה הימנה היא שיזכה שתקבע הלכה כמותו, וז"ש כי מי שממית עצמו על דברי תורה זוכה שיקובלו דבריו כתורה שלימה ויצאת מרשות היחיד, כי כאשר נאמר ר' פלוני אומר כך משמע שהיא אך דעתו הפרטית, אבל אם נאמרה ההכרעה בסתם היא כהלכה פסוקה כדנקטו במד"ר רות פ"ה בענין זה דאין אומרים דברי הלכה משמו אלא עשאה מסכתא וקבעה הלכה לדורות, וכן נהג רבינו הקדוש בערכו המשנה כשנראין לו דבריו של חכם שנה אותם בלשון "וחכמים אומרים" לא היה בזה קפוח זכות האומר אשר לא הוזכר בבי מדרשא כיון שזכות יתירה היא שהוקבעו דבריו סתם עיין רש"י בבא מציעא ל"ג רע"ב דסתם רבי דברי יחידים שראה רבי את דבריהם ושנאן בסתם כדי לקבוע הלכה כו', ועל יסוד זה ערך הרמב"ם ספרו הגדול משנה תורה בחתמו כל הלכה בסתם, וכן מרן הב"י בשלחן ערוך, כיון שנתמנו הדברים כתורה שלימה, ועמש"כ בס' מרגליות הים סנהדרין מ"א סע"א אות כ"ד.

סי' ע"א, תוד"ה מה בין גזלן לחמסן, בלישנא דקרא אין חילוק ביניהם כו', עיין בפירוש הגר"א לחבקוק שחילק בלישנא דקרא ומש"כ שם.

סי' ע"א, הא מילתא קשי בה רבה לרב יוסף עשרין וזרתין שנין ולא איפרקה עד דיתיב רב יוסף ברישא ופרקה שינוי השם כשינוי מעשה דמי כו', ע' הוריות י"ד א אביי ורבא ור"ז ורבי"ח הוו יתבו והוו צריכא רישא אמרי כל דאמר מילתא ולא מיפרך להוי רישא, דכולהו מיפרך דאביי לא מיפרך, חזייה רבה לאביי דגבה רישא, אמר ליה: נחמני פתח ואימא, וברש"י: אמור דרשא דמשמיא פסקו לך רבוחא, רואים אנחנו בזה כי זכות מיוחדת היא למי דמשמיא פסקו ליה רבוחא שמאירין את עיניו באמתתה של תורה, וכמשא"כ (תהלים קי"ט ק"ס) ראש דברך אמת, שראשית דבריו יהיו לאמתה של תורה, וכמאמר הכתוב (תהלים ס"ח ב) אדני יתן אומר המבשרות צבא רב, אם צריך להגיד לקהל רב יתן ה' בפיו אומר, חדושי תורה, לומר בפניהם, ובכן כל אותן כ"ב שנה שמלך רבה לא עלתה על דעתו של רב יוסף איך לפרקה, עד דפסקו ליה מן שמיא רבוחא אז האירו עיניו לפרקה, ויש לרמוז זה בלה"כ (דברים כ"ה) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו

ענף יוסף

פ"ה א ולא אבה שתקבע הלכה לשמן. ובירושלמי גרס ולא אבה דוד שתקבע הלכה על שמו. ופירש הי"מ שלא רצה לעשות מעשה כמו שהורו לו רמלך פורץ לעשות לו דרך כי הלכה זו היא שנשאלו עליה ואילו עשה מעשה תקרא ההלכה כשמו שהבאים זיכירו ההלכה על שמו עשה מעשה בכר אלא קבע סמכתא לדורות. והיינו מלך פורץ לעשות לו דרך כדתנן במגני' הווא לא פריץ גרר וכמ"ש לעיל ויצילה שלא איבד תבואת ההלכה לצרכו עכ"ל.

פיקוטנים

ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים בר קפרא אמר חג היה וניסוך המים היה וייתור במה היה. ע"י ק"א א' לענין אם ניסוך מים בבמה ע"ש ביופי מכלל סנהדרין פ"ב ושורת משיע' י"ד סי' ס"ד ע"ש נ"י ח"י מ"א הרש"ש ז"ל (מתנתיה) כתוב אחד אומר וכו'. היה רה"מ למימרי דהכא כתוב ויתצבו והתם ויתצב אלא משום דתירוצא דמילתא משום הגלה נקם רומיא בהגלה. אלא מלמד וכו'. ופי' ההגלה זו היינו החזרתה לבעליה שלא איבדה אפילו ע"מ ליתן דמים כמו שחשב דוד והא חשיבא הגלה לפי שהיא חשובה בעיני בעליה כמלאה כרכום ולזה לא ניתא ליה ברמי תבואתה ומשום דהוראת הרין אינה ביחוד כדאמר בסמוך שאין ההלכה מתבררת אלא בני להכי כתב ויצילה בלשון רבים ומשום דלעולם איכא הגלה מיד הפלשתים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו זה היה ע"י שמוא בן אגא שהכה בפלשתים כתב ויצילה בלשון יחיד ואע"ג דהר קרא בשל ערשים וחד קרא בשל שעורים ומה שאירע בזה אירע בזה גמרי עניני ההגלה מזה לזה מכיון דגלי קרא בחד מנהון. שנה א' היתה וכו'. ארומיא דכתוב א' אומר ערשים וכו' אתא לתרצוי והא דויתצבו וכו' כתוב אחד אומר ויצילה וכו' דאין למדין סמעשה נרסי לה בירוש' ואנב שיטפא דמתרין הכא רומיא דערשים ושעורים בקצרה לר"י ולר' לוי מייחזי נמי רומיא דויצילה לא שביק לה לבתר דברי רשב"ן ורבנן דמאריכי במלתיהו. ושתי שדות היו. אחת ערשים ואי שקורים (י"פ ע"ג).

ערשים קנה שבלתם נמוכה. ויצילה ד"ה א' י"א ויצילה ש"ב כ"ג שם ויצילה לשון יחיד על הבעלים ויצילוהו על הגבורים מדה ט"ו. חביבה עליהם כשדה מלאה כרכום. צ"ע מה דורש. שנה אחת היתה ושתי שדות.

הכריע ההכחות הנ"ל דכאן בש"ב ערשים ויצילה וכאן בר"ה כתיב שעורים ויצילוה שניהם אמת שהיו שני מעשים משתי שדות א' של ערשים וא' של שעורים. לאבד וליתן דמים. אע"ג שאין הבעלים מתרצים לצורך מלחמה פשיטא דמותר משום דרך המלך ועל שאלות אלו אמר בסמוך הלכה נצרכה לו שבפסוקים בשני מקומות הנ"ל סמוכים שני המעשים יחד. וצ"ע שהרי מפורש בש"ב כ"ג י"א ואחריו שמוא בן אגא הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי שם חלקת השדה מלא ערשים ובד"ה י"א י"ב ואחריו אלעזר בן דודי האחוזי וגו' ותהי חלקת השדה מלא שעורים הרי שהמעשה שדה ערשים היה ע"י שמה בן אגא ושה שעורים היה ע"י אלעזר בן דודי ואינם שייכים זה לזה כלל ואיך שייך ע"ז לומר כתוב אחד אומר וכו'. ובקושיא העצומה זו היא הישירה דרכי לפני להבין דעת חז"ל בפסוקים אלו כי הוקשה להם עוד שלא נזכר בר"ה יו"ד שם שמו של שמה בן אגא כלל ותחת אשר כתוב בש"ב שם ויתצבו ויכה ויצילה היינו שמה בן אגא כתוב בר"ה ויתצבו בתוך החלקה ויצילה ויכה את פלשתים גם חסר כאן בר"ה מעשה אלעזר בן דודי המבואר בש"ב שם שבהכרח לומר דכאן בר"ה קיצר וסמך עצמו על המבואר בש"ב שם המעשה אלעזר בן דודי וגם בשם שמה בן אגא וכתב סתם ויתצבו ויכו ויצילה בלשון רבים היינו שמה בן אגא ויכו הפסוקים סותרים. ועכ"ז צ"ע למה דקדק המדרש על תיבת ויצילה ויצילוהו ויכו ויכו כנ"ל שלא יתכן לדרוש על בעה"ב וכן תיבת ויצילה ויצילוהו על הגבורים כנ"ל וצ"ע. הלכה נצרכה

פ"ה ערשים. (דה"א י"א י"ד) ויתצבו בתוך החלקה ויצילוהו, וכתוב אחד אומר (ש"ב כ"ג י"ב) ויצילה. אלא מלמד שהחזירוהו לבעליה שהיתה חביבה עליהם כשדה מלאה כרכום. ר' שמואל בר נחמן אמר שנה אחת היתה ושתי שדות היו. פשיטא ליה לאבד וליתן דמים מה צריכה, אין תאמר לאבד אבל לא ליתן דמים עד פדיון היא צריכה אי זו מהן לאבד של ערשים או של שעורים, של ערשים אכל אדם של שעורים אכל בהמה, של ערשים אין העמר קרב מהן ושל אין מפרישין מהן חלה של שעורים מפרישין חלה. רבנן אמרין שדה אחת היתה ושתי שנים היו. והלא נלמד משל אשתקד, שאין למדין ממעשה. (דה"א י"א י"ז) ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים. ר' חייא אמר הלכה נצרכה לו. (שם י"ח) ויקבעו השלשה. ולמה שלשה, שאין הלכה מתבררת אלא בשלשה. וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה דוד לשתותם. ולא אבה שתקבע

אלא מלמד שהחזירוהו לבעליה. פי' דהגלה זו היינו החזרה לבעליה שלא אבדה אפי' ע"מ ליתן דמים כמו שחשב דוד היא חשובה הגלה שהיתה חביבה על בעליה כמלאה כרכום. ומשום דהוראת דין אינה ביחיד שאין הלכה מתבררת אלא בשלשה להכי כתיב ויצילוהו לשון רבים. ומשום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו שההגלה היה מיד פלשתים וזה היה ע"י שמה בן אגא שהכה בפלשתים כתב בסוף ס' שמואל ויצילה בלשון יחיד [י"פ"מ]. שנה אחת. פירוש בשנה אחת היתה המעשה ושתי שדות היו אחת של שעורים ואחת של ערשים. פשיטא ליה לאבד וליתן דמים. פי' פשיטא ליה לדרו דמצי לאבד וליתן דמים. מה צריכה אין תאמר לאבד אבל לא ליתן דמים. פירוש ומה הוצרך לו לשאול. הוא זה אם נאמר שיוכל לאבד ולא ליתן דמים. ואפי' את"ל שיתן דמים עד כדון הוא צריכה כו' פי' עדיין יש צורך לשאול איזה מהם יאבד. דהא השתא אנן קיימין דכשנה אחת היה ושתי שדות היו [י"פ"מ]. של שעורים. מפרישין חלה וה"ה שאר מעלות כאלה יש בשעורים שמכביאים בכורים ממנו וכן מצות חרש ומנחת סוטה (כבוד חכמים). ושתי שנים היו. בשנה האחת היתה מלאה שעורים ובשנה אחרת היתה מלאה ערשים. ובשתי השנים איבעיא ליה אם יוכל לאבדה. והלא נלמד משל אשתקד. ר"ל ופרקי' א"כ ה"ל ללמוד בשנה השניה ממה שפשוטו לו אשתקד. מלמד משל אשתקד אלא שאין למדין ממעשה כצ"ל. [א"א] ואף שבכ"מ אמרינן מעשה רב. י"ל דהכי פירושו דאי שנה ראשונה היתה ערשים יש לומר דשאני התם דקפדי עליה משום שהיה מאכל אדם. ואי היה שנה ראשונה של שעורים י"ל בשביל שחייב [י"פ"ע]. הלכה נצרכה לו. אלא מים זו שהיה תאב למים כמש שהרבה מים היו לו. אלא מים זו תורה ואשר בשער שער הסנהדרין קאמר. ולפי"ז מ"ש ויבקעו וישאבו כו' היינו שהלכה אצל סנהדרין בית לחם לשאלו הלכה זו והביאו פסק הלכה זו [י"פ"ע]. שאין

מתנות כהונה

לאנדס בלא דמים ואם תמלא לומר דמותר לאנדס בלא דמים עדין קמנעיה ליה חיה מהן יאבד. אי זה מהן לאבד גרסי'. ושתי שנים. צ' מעשים היו צ"ג שנים זו אמר זו. ה"ג והלא נלמד משל אשתקד. והכי מוכח כהניא נמדדש שמואל ומאי קמנעיה ליה עוד בשנה אחרת ומשני שאין למדין כו'. ה"ג נמד' שמואל. שאין למדין מעשה ממעשה. וזכירוש' גרס אין למדין משנה למעשה. הלכה נצרכה לו. ע"י סוף פ' ביטום. ה"ג צירושלמי ולא אבה שתקבע הלכה לשמן. פי' לשם אוחס שלשה והטעם אימא נפי'

ויצילה בלשון רבים היינו שמה בן אגא ויכו הפסוקים סותרים. ועכ"ז צ"ע למה דקדק המדרש על תיבת ויצילה ויצילוהו ויכו ויכו כנ"ל שלא יתכן לדרוש על בעה"ב וכן תיבת ויצילה ויצילוהו על הגבורים כנ"ל וצ"ע. הלכה נצרכה

ויצילוהו. לשון רבים. ויצילוהו. משמע אחד נלכו הליל אותה. שהחזירוהו כו'. והכי הוא הנילה לו מיד הפלשתים כלומר נשאלה נידו. שנה אחת כו'. בשנה אחת הימה לאפוקי נשתי שנים דרבנן דלקמן. ושתי שדות היו. א' של שעורים ואחם של ערשים וה"ג צירושלמי נהדיא. שהיתה חביבה עליהם גר'. לאבד גר'. בכל מקום דכמיזי לעבד. פשיטא ליה. פי' נשתי שדות היה המעשה והכי לרין לעשות מאחד מהם דרך המלך וללמד וליתן הדמים מאי קמנעיה ליה נחמיה פשיטא דמותר אלא הנעיל הימה אם מותר לו

עשתה מסכתה כצ"ל. [א"א]. ונסוך המים היה. שצריך בחג ולא היה יכול להביאם במהרה ממקומות המימיות שהיו אצלו ונתאוו מי שיביאם מכור בית לחם שהיה מהור [יפ"מ]. ונסוך המים היה והיתר במה היה כצ"ל.

[א"א] כי עד שלא נבנה בהמ"ק משחרב שילה היו הבמות מותרות והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות נסוך המים. בחג [יפ"מ]. אחד הורג. בפלשתים כרי שיוכלו לעבור בנייהם ללכת לבית לחם ואחד מפנה ההרונים מן הדרך כדי שלא יגע בהם השלישי שמכניס הצלוחות במים במהרה כדי שלא יטמא. הלכות שבויה נצרכה ליה. פי' מהא דתנן במתניתין וכל העם כוזבים ונותנים לו והוא נוטל חלק בראש ואחז"ל מחצה למלך ובענין זה היה השאלה ופשוטו לו הסנהדרין שבבית לחם כדינא דמתני'. ומ"מ לא אבה דוד לעשות כן אלא בקעה לדורות [יפ"מ]. בנין בית המקדש תבע. פי' נתאוו לדעת דין אחד בענין בהמ"ק שהוא בנה היסודות ושאל לסנהדרין של בית לחם והם השיבוהו לקולא ולא רצה דוד אלא להחמיר. ויש רמז לזה שנא' ויסך אותם לה' דריש שקבעה הלכה ומסכתה לבנין בהמ"ק. או רמז דכתיב אשר בשער ודוד בנה השערים וראו בהמ"ק [יפ"מ]. כי כדרך כל הארץ. בחופה קרושין ונופל לשון הכרה עליו כד"א וידע אדם וידע קין. ואיש לא ידעה וכן רבים [מת"כ]. ג הוגד לי בשדה. היינו מ"ש לעיל כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת [יפ"ע]. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ר"ל שאין צריך לומר בחיי אישך שמשום כבוד בעלה ואימתו ודאי עשתה עמו כ"מ שתוכל. ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך. אביך זה אביך ודאי אמך אומתך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך. דבר אחר ותעזבי

הלכה לשמן, עשאה מסכתא

ויקבעה הלכה לדורות, מלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. בר קפרא אמר חג היה ונסוך המים היה ונתור במה היה. ויקבעו השלשה. ולמה היו שלשה, אחד הורג ואחד מפנה את ההרונים ואחד מכניס הצלוחית בטהרה. ר' חוניא בשם ר' יוסף הלכות שבויה נצרכה ליה. ר' שמעון ברבי אמר בנין בית המקדש תבע.

ב. נ. י. ותפל על פניה ותשתחו ארצה וגו'. מלמד שנתנבאה שהוא עתיד להפירה בדרך כל הארץ.

ג. ו. יא. ויען בעז ויאמר לה הגד הגד לי. ולמה שתי פעמים הגד הגד לי, הגד לי בפית, הגד לי בשדה. פל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ותעזבי אביך ואמך. ותעזבי אפרכיה שלך. ותעזבי אפרכיה שלך. פוככים שלך. שנאמר [ירמיה ב כז] אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי. וארץ מולדתך. זו שכוונתה. ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום. שאילו תמול שלשום לא היית.

ד. נ. יב. ישלם ה' פעלך ותהי

אביך כו' כצ"ל. [א"א]. לא ידעת תמול שלשום שאילו באת אצלנו תמול ומשלשום לא היינו מקבלים אותך שעדיין לא נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית כצ"ל. [א"א]. ד ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אמר ר' חסא שלמה כתיב שלמה עתיד לצאת ממנה כצ"ל. וכה"ג גי' הילקוט וכ"ג המת"כ [מדר"א]. ודייק ר' מתנות כהונה

מתנות כהונה

הכונן לפי שהמוקד נפשו למוט על ד"מ אין אומרים הלכה משמו. עשאה מסכתא. כלומר מדרש נפני עמו עשה מהלכה זו אם המלך פורץ דרך לעצמו ודרכו ויסך לשון מסכת והכי אימא נירושלמי. ה"ג ימות' וקבע הלכה לדורות מלך פורץ וכו'. וויתור. זמן הימך נמה והיו צריכין מים עמה לניסוך המים שבת ואלו השלשה גזורים נקטו נקדק הממנה להניא מים טהורים לנסך על הכמה. ה"ג נמדרש שמואל ונירושלמי ר' חוניא בשם ר' יוסף

לו. ומ"ש מים היינו תורה שנמשלה למים שאם כפשוטו לא היו מוסרים נפשם להסתכן כעבור מים שיש להשיג ככל מקום אלא לשאול הלכה אצל סנהדרין וההלכה היא כעבור השדות שכתוב שם בפסוקים הקודמים. עשאה מסכתא. כלומר הלכה שתומה בלא שמות מביאי ההלכה שהמלך פורץ לו גדר לצורך מלחמה בשדות אחרים ואע"פ שהתבואה נפסדת וזהו וינסך אותם לה' שילמדו את ההלכה בתוך שאר הלכות וכמ"ש שלמה ט' מסכה יינה. חג היה וניסוך המים היה. וזהו וינסך אותם לה' בשעת ניסוך המים ומ"ש מי ישקני מים רוה"ק אמר כן. וויתור במה היה. כי חרבה שילה הותרו הבמות בימי נוב וגבעון. הלכות שבויה. פי' הלכות יפת תואר כמ"ש וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה וזה ויתאוו דוד כפשוטו שעל מים אינו שייך תאווה. בנין בית המקדש תבע. במד"ש הגי' ר"ש בר אבא ויתכן שדורש ויתאוו דוד שתאווה דוד ידוע כמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכמ"ש צמאה נפשי לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים. וכמ"ש אם אבוא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'. ודוד כרה שיתין ועשה יסודות בבית המקדש. כ התפול עץ פניה. וסיפיה דקרא מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני היינו שיקח אותה לאשה. ג שני פעמים הגיד. ע"פ מדה יו"ד שני הגדות. אחרי מות אישך. לכאורה משמע שהוא מיעוט אבל לא בחיי אישך א"כ אין זה שבח אלא הכוונה בהיפך שאע"פ אחרי מות אישך שבטל הדבר שהאבה תלוי בו עשתה חסד עם חמותה אף כי בעת שהיה האבה תלוי בדבר שעשתה חסד. זו איפרכיה שלך. בילקוט הגירסא שכונתך. ותעזבי וכו' מעבודת כוכבים. בילקוט הגירסא ד"א ותעזבי שהל"ל ותעזבי ארץ מולדת ואח"כ אביך ואמך וכמ"ש ב"ר ריש פרשה ל"ט ע"ש ותבין כאן וכמ"ש ושכחי עמך ובית אביך. זו שכונתה. בילקוט הגירסא אפרכיא. לא היית. בילקוט לא היינו

לא היה יכול להביאם במהרה ממקומות המימיות שהיו אצלו ונתאוו מי שיביאם מכור בית לחם שהיה מהור [יפ"מ]. ונסוך המים היה והיתר במה היה כצ"ל. [א"א] כי עד שלא נבנה בהמ"ק משחרב שילה היו הבמות מותרות והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות נסוך המים. בחג [יפ"מ]. אחד הורג. בפלשתים כרי שיוכלו לעבור בנייהם ללכת לבית לחם ואחד מפנה ההרונים מן הדרך כדי שלא יגע בהם השלישי שמכניס הצלוחות במים במהרה כדי שלא יטמא. הלכות שבויה נצרכה ליה. פי' מהא דתנן במתניתין וכל העם כוזבים ונותנים לו והוא נוטל חלק בראש ואחז"ל מחצה למלך ובענין זה היה השאלה ופשוטו לו הסנהדרין שבבית לחם כדינא דמתני'. ומ"מ לא אבה דוד לעשות כן אלא בקעה לדורות [יפ"מ]. בנין בית המקדש תבע. פי' נתאוו לדעת דין אחד בענין בהמ"ק שהוא בנה היסודות ושאל לסנהדרין של בית לחם והם השיבוהו לקולא ולא רצה דוד אלא להחמיר. ויש רמז לזה שנא' ויסך אותם לה' דריש שקבעה הלכה ומסכתה לבנין בהמ"ק. או רמז דכתיב אשר בשער ודוד בנה השערים וראו בהמ"ק [יפ"מ]. כי כדרך כל הארץ. בחופה קרושין ונופל לשון הכרה עליו כד"א וידע אדם וידע קין. ואיש לא ידעה וכן רבים [מת"כ]. ג הוגד לי בשדה. היינו מ"ש לעיל כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת [יפ"ע]. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ר"ל שאין צריך לומר בחיי אישך שמשום כבוד בעלה ואימתו ודאי עשתה עמו כ"מ שתוכל. ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך. אביך זה אביך ודאי אמך אומתך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך. דבר אחר ותעזבי

שעל מים אינו שייך תאווה. בנין בית המקדש תבע. במד"ש הגי' ר"ש בר אבא ויתכן שדורש ויתאוו דוד שתאווה דוד ידוע כמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכמ"ש צמאה נפשי לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים. וכמ"ש אם אבוא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'. ודוד כרה שיתין ועשה יסודות בבית המקדש. כ התפול עץ פניה. וסיפיה דקרא מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני היינו שיקח אותה לאשה. ג שני פעמים הגיד. ע"פ מדה יו"ד שני הגדות. אחרי מות אישך. לכאורה משמע שהוא מיעוט אבל לא בחיי אישך א"כ אין זה שבח אלא הכוונה בהיפך שאע"פ אחרי מות אישך שבטל הדבר שהאבה תלוי בו עשתה חסד עם חמותה אף כי בעת שהיה האבה תלוי בדבר שעשתה חסד. זו איפרכיה שלך. בילקוט הגירסא שכונתך. ותעזבי וכו' מעבודת כוכבים. בילקוט הגירסא ד"א ותעזבי שהל"ל ותעזבי ארץ מולדת ואח"כ אביך ואמך וכמ"ש ב"ר ריש פרשה ל"ט ע"ש ותבין כאן וכמ"ש ושכחי עמך ובית אביך. זו שכונתה. בילקוט הגירסא אפרכיא. לא היית. בילקוט לא היינו

לא היה יכול להביאם במהרה ממקומות המימיות שהיו אצלו ונתאוו מי שיביאם מכור בית לחם שהיה מהור [יפ"מ]. ונסוך המים היה והיתר במה היה כצ"ל. [א"א] כי עד שלא נבנה בהמ"ק משחרב שילה היו הבמות מותרות והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות נסוך המים. בחג [יפ"מ]. אחד הורג. בפלשתים כרי שיוכלו לעבור בנייהם ללכת לבית לחם ואחד מפנה ההרונים מן הדרך כדי שלא יגע בהם השלישי שמכניס הצלוחות במים במהרה כדי שלא יטמא. הלכות שבויה נצרכה ליה. פי' מהא דתנן במתניתין וכל העם כוזבים ונותנים לו והוא נוטל חלק בראש ואחז"ל מחצה למלך ובענין זה היה השאלה ופשוטו לו הסנהדרין שבבית לחם כדינא דמתני'. ומ"מ לא אבה דוד לעשות כן אלא בקעה לדורות [יפ"מ]. בנין בית המקדש תבע. פי' נתאוו לדעת דין אחד בענין בהמ"ק שהוא בנה היסודות ושאל לסנהדרין של בית לחם והם השיבוהו לקולא ולא רצה דוד אלא להחמיר. ויש רמז לזה שנא' ויסך אותם לה' דריש שקבעה הלכה ומסכתה לבנין בהמ"ק. או רמז דכתיב אשר בשער ודוד בנה השערים וראו בהמ"ק [יפ"מ]. כי כדרך כל הארץ. בחופה קרושין ונופל לשון הכרה עליו כד"א וידע אדם וידע קין. ואיש לא ידעה וכן רבים [מת"כ]. ג הוגד לי בשדה. היינו מ"ש לעיל כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת [יפ"ע]. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ר"ל שאין צריך לומר בחיי אישך שמשום כבוד בעלה ואימתו ודאי עשתה עמו כ"מ שתוכל. ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך. אביך זה אביך ודאי אמך אומתך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך. דבר אחר ותעזבי

שעל מים אינו שייך תאווה. בנין בית המקדש תבע. במד"ש הגי' ר"ש בר אבא ויתכן שדורש ויתאוו דוד שתאווה דוד ידוע כמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכמ"ש צמאה נפשי לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים. וכמ"ש אם אבוא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'. ודוד כרה שיתין ועשה יסודות בבית המקדש. כ התפול עץ פניה. וסיפיה דקרא מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני היינו שיקח אותה לאשה. ג שני פעמים הגיד. ע"פ מדה יו"ד שני הגדות. אחרי מות אישך. לכאורה משמע שהוא מיעוט אבל לא בחיי אישך א"כ אין זה שבח אלא הכוונה בהיפך שאע"פ אחרי מות אישך שבטל הדבר שהאבה תלוי בו עשתה חסד עם חמותה אף כי בעת שהיה האבה תלוי בדבר שעשתה חסד. זו איפרכיה שלך. בילקוט הגירסא שכונתך. ותעזבי וכו' מעבודת כוכבים. בילקוט הגירסא ד"א ותעזבי שהל"ל ותעזבי ארץ מולדת ואח"כ אביך ואמך וכמ"ש ב"ר ריש פרשה ל"ט ע"ש ותבין כאן וכמ"ש ושכחי עמך ובית אביך. זו שכונתה. בילקוט הגירסא אפרכיא. לא היית. בילקוט לא היינו

לא היה יכול להביאם במהרה ממקומות המימיות שהיו אצלו ונתאוו מי שיביאם מכור בית לחם שהיה מהור [יפ"מ]. ונסוך המים היה והיתר במה היה כצ"ל. [א"א] כי עד שלא נבנה בהמ"ק משחרב שילה היו הבמות מותרות והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות נסוך המים. בחג [יפ"מ]. אחד הורג. בפלשתים כרי שיוכלו לעבור בנייהם ללכת לבית לחם ואחד מפנה ההרונים מן הדרך כדי שלא יגע בהם השלישי שמכניס הצלוחות במים במהרה כדי שלא יטמא. הלכות שבויה נצרכה ליה. פי' מהא דתנן במתניתין וכל העם כוזבים ונותנים לו והוא נוטל חלק בראש ואחז"ל מחצה למלך ובענין זה היה השאלה ופשוטו לו הסנהדרין שבבית לחם כדינא דמתני'. ומ"מ לא אבה דוד לעשות כן אלא בקעה לדורות [יפ"מ]. בנין בית המקדש תבע. פי' נתאוו לדעת דין אחד בענין בהמ"ק שהוא בנה היסודות ושאל לסנהדרין של בית לחם והם השיבוהו לקולא ולא רצה דוד אלא להחמיר. ויש רמז לזה שנא' ויסך אותם לה' דריש שקבעה הלכה ומסכתה לבנין בהמ"ק. או רמז דכתיב אשר בשער ודוד בנה השערים וראו בהמ"ק [יפ"מ]. כי כדרך כל הארץ. בחופה קרושין ונופל לשון הכרה עליו כד"א וידע אדם וידע קין. ואיש לא ידעה וכן רבים [מת"כ]. ג הוגד לי בשדה. היינו מ"ש לעיל כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת [יפ"ע]. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ר"ל שאין צריך לומר בחיי אישך שמשום כבוד בעלה ואימתו ודאי עשתה עמו כ"מ שתוכל. ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך. אביך זה אביך ודאי אמך אומתך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך. דבר אחר ותעזבי

שעל מים אינו שייך תאווה. בנין בית המקדש תבע. במד"ש הגי' ר"ש בר אבא ויתכן שדורש ויתאוו דוד שתאווה דוד ידוע כמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכמ"ש צמאה נפשי לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים. וכמ"ש אם אבוא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'. ודוד כרה שיתין ועשה יסודות בבית המקדש. כ התפול עץ פניה. וסיפיה דקרא מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני היינו שיקח אותה לאשה. ג שני פעמים הגיד. ע"פ מדה יו"ד שני הגדות. אחרי מות אישך. לכאורה משמע שהוא מיעוט אבל לא בחיי אישך א"כ אין זה שבח אלא הכוונה בהיפך שאע"פ אחרי מות אישך שבטל הדבר שהאבה תלוי בו עשתה חסד עם חמותה אף כי בעת שהיה האבה תלוי בדבר שעשתה חסד. זו איפרכיה שלך. בילקוט הגירסא שכונתך. ותעזבי וכו' מעבודת כוכבים. בילקוט הגירסא ד"א ותעזבי שהל"ל ותעזבי ארץ מולדת ואח"כ אביך ואמך וכמ"ש ב"ר ריש פרשה ל"ט ע"ש ותבין כאן וכמ"ש ושכחי עמך ובית אביך. זו שכונתה. בילקוט הגירסא אפרכיא. לא היית. בילקוט לא היינו

לא היה יכול להביאם במהרה ממקומות המימיות שהיו אצלו ונתאוו מי שיביאם מכור בית לחם שהיה מהור [יפ"מ]. ונסוך המים היה והיתר במה היה כצ"ל. [א"א] כי עד שלא נבנה בהמ"ק משחרב שילה היו הבמות מותרות והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות נסוך המים. בחג [יפ"מ]. אחד הורג. בפלשתים כרי שיוכלו לעבור בנייהם ללכת לבית לחם ואחד מפנה ההרונים מן הדרך כדי שלא יגע בהם השלישי שמכניס הצלוחות במים במהרה כדי שלא יטמא. הלכות שבויה נצרכה ליה. פי' מהא דתנן במתניתין וכל העם כוזבים ונותנים לו והוא נוטל חלק בראש ואחז"ל מחצה למלך ובענין זה היה השאלה ופשוטו לו הסנהדרין שבבית לחם כדינא דמתני'. ומ"מ לא אבה דוד לעשות כן אלא בקעה לדורות [יפ"מ]. בנין בית המקדש תבע. פי' נתאוו לדעת דין אחד בענין בהמ"ק שהוא בנה היסודות ושאל לסנהדרין של בית לחם והם השיבוהו לקולא ולא רצה דוד אלא להחמיר. ויש רמז לזה שנא' ויסך אותם לה' דריש שקבעה הלכה ומסכתה לבנין בהמ"ק. או רמז דכתיב אשר בשער ודוד בנה השערים וראו בהמ"ק [יפ"מ]. כי כדרך כל הארץ. בחופה קרושין ונופל לשון הכרה עליו כד"א וידע אדם וידע קין. ואיש לא ידעה וכן רבים [מת"כ]. ג הוגד לי בשדה. היינו מ"ש לעיל כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת [יפ"ע]. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ר"ל שאין צריך לומר בחיי אישך שמשום כבוד בעלה ואימתו ודאי עשתה עמו כ"מ שתוכל. ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך. אביך זה אביך ודאי אמך אומתך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך. דבר אחר ותעזבי

שעל מים אינו שייך תאווה. בנין בית המקדש תבע. במד"ש הגי' ר"ש בר אבא ויתכן שדורש ויתאוו דוד שתאווה דוד ידוע כמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכמ"ש צמאה נפשי לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים. וכמ"ש אם אבוא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'. ודוד כרה שיתין ועשה יסודות בבית המקדש. כ התפול עץ פניה. וסיפיה דקרא מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני היינו שיקח אותה לאשה. ג שני פעמים הגיד. ע"פ מדה יו"ד שני הגדות. אחרי מות אישך. לכאורה משמע שהוא מיעוט אבל לא בחיי אישך א"כ אין זה שבח אלא הכוונה בהיפך שאע"פ אחרי מות אישך שבטל הדבר שהאבה תלוי בו עשתה חסד עם חמותה אף כי בעת שהיה האבה תלוי בדבר שעשתה חסד. זו איפרכיה שלך. בילקוט הגירסא שכונתך. ותעזבי וכו' מעבודת כוכבים. בילקוט הגירסא ד"א ותעזבי שהל"ל ותעזבי ארץ מולדת ואח"כ אביך ואמך וכמ"ש ב"ר ריש פרשה ל"ט ע"ש ותבין כאן וכמ"ש ושכחי עמך ובית אביך. זו שכונתה. בילקוט הגירסא אפרכיא. לא היית. בילקוט לא היינו

לא היה יכול להביאם במהרה ממקומות המימיות שהיו אצלו ונתאוו מי שיביאם מכור בית לחם שהיה מהור [יפ"מ]. ונסוך המים היה והיתר במה היה כצ"ל. [א"א] כי עד שלא נבנה בהמ"ק משחרב שילה היו הבמות מותרות והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות נסוך המים. בחג [יפ"מ]. אחד הורג. בפלשתים כרי שיוכלו לעבור בנייהם ללכת לבית לחם ואחד מפנה ההרונים מן הדרך כדי שלא יגע בהם השלישי שמכניס הצלוחות במים במהרה כדי שלא יטמא. הלכות שבויה נצרכה ליה. פי' מהא דתנן במתניתין וכל העם כוזבים ונותנים לו והוא נוטל חלק בראש ואחז"ל מחצה למלך ובענין זה היה השאלה ופשוטו לו הסנהדרין שבבית לחם כדינא דמתני'. ומ"מ לא אבה דוד לעשות כן אלא בקעה לדורות [יפ"מ]. בנין בית המקדש תבע. פי' נתאוו לדעת דין אחד בענין בהמ"ק שהוא בנה היסודות ושאל לסנהדרין של בית לחם והם השיבוהו לקולא ולא רצה דוד אלא להחמיר. ויש רמז לזה שנא' ויסך אותם לה' דריש שקבעה הלכה ומסכתה לבנין בהמ"ק. או רמז דכתיב אשר בשער ודוד בנה השערים וראו בהמ"ק [יפ"מ]. כי כדרך כל הארץ. בחופה קרושין ונופל לשון הכרה עליו כד"א וידע אדם וידע קין. ואיש לא ידעה וכן רבים [מת"כ]. ג הוגד לי בשדה. היינו מ"ש לעיל כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת [יפ"ע]. שאין תלמוד לומר בחיי אישך. ר"ל שאין צריך לומר בחיי אישך שמשום כבוד בעלה ואימתו ודאי עשתה עמו כ"מ שתוכל. ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך. אביך זה אביך ודאי אמך אומתך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך. דבר אחר ותעזבי

מסורת המדרש
ח פסיקתא דרב כהנא פסקא ע"ז כל העיני. ליקוט כלן רמז מ"א. ט ירושלמי יצומת פקח מ' הלכה ג'.

חידושי הרש"ש
פ"ה א חג היה וניסוך המים היה וויתור במה היה. עמ"כ. ואנכי תמה וכי חובות צבור קרבו בכמה קטנה ע"י זכחים (ק"א א') ברש"י ד"ה רבינא ועוד שם (ק"ב ב') במשנה קרבנות צבור קריבין במשכן וע"ש (ק"ז ב') ברש"י ד"ה חובות אל תקריבו (שוב העירני בני מחמד עיני הרב מו"ה מתת"י שיחיה על משי"כ ביופי מכלל סנהדרין פ"ב ושו"ת משרוע יו"ד סי' ס"ד ע"ש).

חידושי הרד"ך
ב מלמד כו' כדרך כל הארץ. זהו רמז ותפל על פניה ותשתחו ארצה לפניו (וכ"כ רמזו בוהר סדר חיי שרה [קליא]. והכתיב לא תשתחוה כו' ע"ש).

ליקוטים
וויתור במה היה. כי משחרבה שילה היו הבמות מותרות עד שנבנה בית המקדש והיה דוד מקריב בכמה והיה צריך לעשות ניסוך המים בחג. ב שהוא עתיד להכירה. דאליב מא' להכירני להטיבני וכיוצא מיבעיל ונבואה זו היא ע"ד ניבא לא ידע מה ניבא שנצבעה בה רוח הקדש להכיר מה שיהיה בה ואת"מ מה לעיל פ"ד כל הגשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומ"ש כל אשר עשית את תמותך הוא מה שעשתה בבית ולא פירש הכתוב מה שעשתה בשדה שאין דרך הכתוב לפרש מאי קאתי ואע"ג דבכל מקום מאי דמיינתין מרביינא דרשב"ג ליה אמילתא יתירא לא קשה מאי הנקט הכא הוגר לי בבית ברישא. משום דאורחא דמילתא למימר בית והדר שדה נקט הכי ולעולם מהוגד קמא דהוא יתירא למדרש לעיל פ"ד ע"ה [יפה עוף]. ד ישלם ה' עשלה ותהי משכורתך שלמה ממנה שלמה המלך (כי כתיב שלמה חסר יוד). וג"ל דהנה לעיל במדרש אמרו דרות בתו של ענלון. כיב של בלק (וכן הוא במרעא נזיר דף כ"ג ע"ב). ובמסכת סוטה (דף מ"ז ע"א) אמר ר"י אמר רב שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק, וזה שיצא ממנו שלמה דכתיב ביה אלף עולות יעלה שלמה עי"ש, לכן ברכה שיצא ממנה שלמה כיון דהוא מוציא של בלק, ואלו ס"ב דבמ"ח (המ"ל) (ע"ז חז"ל).

ואת ציחי עשר שנים רזופים מזונות על שלחנו נתן לי לחם
לאכול ובגד ללבוש לי ולכל בני, והייתי חבוש צצית מדרשו
וחדר מעולה שבציתו בית מלא ספרים, וטוב עין הוא יצרך
זה משה אשר ציתו היטה פתחה לרווחה בהכנסת אורחים,
והרבה נדקות עשה עם ישראל ונדקתו עומדת לעד שהציל
כ"ד נפשות מישראל אשר בצרול זה נפשם במשפט הגדול
טריבנאל בלובלין מתמת עלילת שוא צעו"ה, וזה ידוע
ומפורסם אשר כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים
והוא כתוא מכמר אשר אין רחמים עליו נכמר ט, וחמי הקצין
שם נפשו בכפו, צחמלת ה' צרוב עוז השתדלותו נתן לו ה'
חן צעיני המלך והשרים היושבים ראשונה במלכות פולין והציל
את כולם, נכנסו בשלום ויאלו בשלום ושציצ דנור לא שליט
באחד מהם, ולא זו אף זו שהשיג קנסות גדולות על המעלילים
לאלפים ולרצבות, אשר אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים
מהשתדלות הגדול שלא חס על נפשו ומאודו, כאשר ידוע
ומפורסם למנהיגי קצני גליל פזנח ולמנהיגי קצני ק"ק
לובלין, ועפ"ה גלגולי דברים אלו יצא נקי מכל נכסיו ונכסי
בניו, ונתקבלתי לרב ומ"צ לק"ק שידלחאווי ואמרת הנה נח
עיר קרובה אמלטה נח שמה ותחי נפשי, והנה ראיתי שאין
משנתי סדורה וצרורה מרוב טרדות הקהלה, צפרטות צקהלות
קטנות אשר כל דבר קטן וגדול יציאון אל הרצ העיר, ובחרתי
לישב באהלה של תורה באיזה מקומן של שבחים צבי רבנן,
וקרבני לעבודת הקודש הרצ הגאון הקצין והנגיד כבוד מוהר"ר
שמשון ווינא נר"ו, ונבחרתי לישב באהלה צית המדרש צק"ק
ווירמייזא עם שאר רבנים מופלגים וצתוכס מחותני הרצ המוצהק
החסיד המפורסם כבוד מוהר"ר מיכאל ז"ל, וישצתי שם ימים
ועשור והטיבו עמי ק"ק הנ"ל והחזיקו לי ישיבה חשובה.

החזיקו ידי בכל כחם, כפלו לי שכרי מתרומת הלשכה והחזיקו
לי ישיבות חשובות, ישלם ה' פעלם ומשכורתם לחיי העולם.
ורשמתי הכל בכתב אנוש מה שחדשתי לתלמידים צטור
יורה דעה בהגדות שעורין תמידין כקדרן עד
אחר הלכות יין נסך, וגם הרבה חשובות וחידושים וציאורים על
דברי תוספות החמורים, וגם לקטתי שושנים מתוך הדרושים
לכל חפציהם אשר דרשתי דבר המתקבל אל הדעת וקרוב
לפשוט צקצת הגדות הש"ס בכל מסכת ומסכת, וכעת לא
זכיתי להציא כל חידושי על שו"ת ועל הטור יורה דעה, כי דברי
תורה מעות קונות, עד אשר ימלא ה' את ידי מלא כף נחת
וימלא ידי אמת לאמת להציאם לצית הדפוס שנית. וקריתי לספר
זה פנים מאירות כי צטחתי צה' שיאירו פני הקורא בהלכה,
מן לחס ויחס וממלא שמעתא רווחא ויוסיף לו ה' צרכה.
ובדחי מילי דאגדתא להוציא חלק אי אפשר י, ואציגה לפניך
ג' מאמרים אשר מעולם לא שמעתי פירוש מספיק
על הגדות אלו.

האם רצוי שהמחבר ספר יכתוב שמו על ספרו

ותהיה צה' אצאר שאלה קטנה אשר העיר לי ה' און
צלימודים והרהרתי בצני שקצת מחברי ספרים
העלימו שם מרוב ענוותנותם, אם משנת חסידים הוא זה,
מהא דאמרין (ויצמות י:ו) 'אגורה צאהליך עולמים' (תהלים סא ה'),
אמר דוד רבנו של עולם יהי רצון שיאמרו שמועה מפי
צעולם הזה כדי שיהיו שפתותי דוצבות צקצר, אם כן יש לומר
דיותר טוב לקרות שמו על הספר י.

ולברר דבר זה נצאר תחילה מאמר תמוה צירושלמי פרק
היה קורא (ברכות פ"ב ה"ב) רבי יוחנן הוא מסתמך על
רבי יעקב צר אידי והיה ר' אלעזר חמי ליה ומיטמר מן
קדמוהי, אמר הא תרתין מילי הדין צצלייא עצידי צי י, חדא
דלא שאל בשלומי, וחדא דלא אמר שמועה משמי, אמר ליה
קך חינון נהיגין דזעירא לא שאל צשלמא דרצה וכו' י. וצש"ס
דילן ציצמות סוף פרק האשה רצה (ס) הוצא מאמר זה יותר
צאריכות י. ולכאורה יש לדקדק למה קפיד שלא אמר הלכה

ביאורים והערות

מזה כלום. י. כדי שיזכירו שמו על שמועותיו וכך יהיו שפתי המחבר
דובבות בקבר. י. ר"א בן פדת היה תלמידם של רב ושמואל בבבל,
ואח"כ עלה לא"י ושם נעשה תלמידו של רבי יוחנן. יד. שם מבואר שר"א
הטמין עצמו מפני רבו כדי שלא יצטרך לשאול בשלומי, משום שבבל
סברו שאין זה כבוד לשאול בשלום רבו. עוד הקפיד ר"י על כך שר"א
אומר שמועותיו של רבו ואינו מזכירו בשמו, אמר לו ר' יעקב בר אידי,
שעושה כן מפני שכולי עלמא ידעי שר"א הוא תלמידו של ר"י וכל
שמועותיו ממנו, ולכן אינו צריך להזכירו בשמו. טו. שם מבואר איזה
מימרא דר"י דרש ר"א ולא הזכיר שם רבו, ובהמשך הסוגיא מובא שבאו

דורש ונאה מקיים, עמוד הימיני, הדיין הגדול מקהלתנו פה ק"ק סאכטשוב
כבוד מו"ה מאיר בן הר"ר יצחק, מלא תורה ומצוות כרמון, ריחו הטוב
נודף כשמין אפרסמון וכו'. ט. עפ"י הגמ' בב"ק (קח.) ודריש שם מדכתיב
'בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר' (ישעיהו נא ט), מה תוא זה
כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד
עובדי כוכבים אין מרחמין עליו. י. הוא הר"ר שמשון וורטהיימר רב
מדינת אוסטריה מטעם הקיסר, תורה וגדולה התאחדו על שולחנו, שמו
ידוע כשתדלן לטובת אחיו היהודים. יא. ישון מליצה המובא בספרים,
כלומר שאי אפשר להוציא הנייר חלק לגמרי מעניינים אלו, ולא לכתוב

זר אידי פייס אוחו שהכל יודעים שר' אלעזר הוא תלמידך וידעו שממך יאל הוראה זו ויסמכו על זה כאלו אמרה משמך.

וזה שפריך תלמודא ור' יוחנן מאי טעמא איקפד כולי האי, הא על כל פנים קמי שמיא גליא שהוא אמרה, ומתוך הש"ס דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב 'אגורה צאהליך עולמים' וכו' אמר דוד יהי רצון שיאמרו הלכה משמי, משום דגבי דוד כתיב (שמואל א' טו יח) 'וה' עמו' מלמד שהלכה כמותו (סנהדרין ג:) ואם יאמרו הלכה זו משמו יקבלו התלמידים, וכל עת שילמדו הלכה זו יהיו שפתותיו דוצבות בקבר, מה שאין כן אם לא יאמרו משמו אפשר שלא יקבלו התלמידים ולא ישנו התלמידים צבית המדרש הלכה זו, ומאני טעמא איקפד נמי ר' יוחנן עד שפייס לו ר' יעקב זר אידי.

ובזה מבואר שאילתנו אשר שאלנו על גדולי המחזרי ספרים שהעלימו שם, דשפיר עזדו, וכל לצבות דורש ה' יחד אם מרוב ענוה עשו כן שפיר עזדו, כיון דדצריהם נכחזים צעט צרול ונחפשטו חצוריהם צישראל, וכל אימתי שילמדו מתוך ספריהם יהיו שפתותיהם דוצבות בקבר, וקמי שמיא גליא וה' לא יקפח שכרם ולא ימנע הטוב להולכים צתמים."

ביאורים והערות

עליהם מכמה סוגיות בש"ס, בגמ' (סנהדרין ג:) אמרו שנחמיה בן חכליה לא זכה שיקרא ספרו על שמו, הרי דכות הוא למחבר שיקרא שמו על ספרו, אף שזכה נחמיה שנתקבלו דבריו ונקבעו בספרי הקודש, ולומדים בהם ככל עת, אפ"ה חשיב עונש שאין שמו נקרא על ספרו, מוכח דאף שאין כזה לצורך קביעות הלכה, אפ"ה צריך שיקרא שמו על ספרו. [ונכתב שם: ונפלאתי מאד על מאור עינים כמוהו דשפיר חזי, איך לא שלטה עינונו על הא דנחמיה הנ"ל]. עוד הקשה מהא דאמרו (הוריות ג:) דקנסו לר"נ ולר"מ שלא יאמרו הלכה בשמם, אף שפסקו הלכה כוותיהו, כמבואר שם בגמ' כשישבו בחוץ לביהמ"ד אמר ר' יוסי 'תורה מבחוץ', ואף כמה דורות אחריהם אמר רבי לר"ש מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים. הרי דאמרו שמועותיהם ונקטו הלכה כדבריהם, ומ"מ חשיב עונש שלא הזכירם בשמותיהם. עוד אמרו בגמ' (פסחים קד:) שאמר רב יהודה לרב יצחק בריה 'רב רבנותיה דמר וסררותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה'. ופירש הרשב"ם דר"י הקפיד עליו ולכן אמר לו דלא תיגמר שמעתיה מפומיה דרב יצחק אלא מפומיה דאביי, ואמרינן כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובכות בקבר. עוד אמרו (ב"ק סא.) כל המוסר עצמו למות על דברי תורה, אין אומרים דבר הלכה משמו. הרי שאמרו ההלכה אך לא בשם אומרה, וחשיב עונש לבעל המימרא. עיי"ש עוד הוכחות שאיכא מעלה בהזכרת שם בעל המימרא אף בלא הענין שיפסקו הלכה כוותיה. וראה שם מה שביאר באריכות ענין שיהיו שפתותיו דובכות בקבר. ויתכן ליישב דעת רבינו דודאי איכא מעלה וחשיבות בהזכרת שם בעל המימרא, אך אין זה קושיא על מחברי הספרים שהעלימו שמותיהם, משום דהם משום ענוה שהיתה בהם לא רצו שיכבדו בתורתם, ועדיף היה להם להפסיד מעלה זו, אלא שהוקשה לרבינו איך לא חששו שיפסידו שיהיו שפתותיהם דובכות בקבר, ע"ז תירץ רבינו דכיון שהספרים נדפסים ודבריהם נלמדים ונאמרים בבית המדרש, יהיו שפתותיהם דובכות גם בלא הזכרת שמם, כיון שכלפי שמיא גליא. ובספר עמק שאלה בהקדמתו כתב ליישב דעת רבינו, ובתחילה הקשה על בן המחבר דברי נחמיה, דלדבריו יקשה מהירושלמי שהביא רבינו, דמה פייס ר' יעקב בר

משמו, הלא קמי שמיא גליא מי חידש הלכה זו, והגע צעמך וכי צעזיל שהאומרו אינו מזכיר צשם מי, יקפח ה' שכרו הראוי לו ולא יהיו שפתותיו דוצבות, וכמו זר נחש צזר זה.

וזהבין הדבר נקדים גמרא דכתובות דף כ"ה (ע"ב) גבי חילוק גרנות רחיה לכהונה, דחזייה ריש לקיש לר' אלעזר צישות ואמר ליה שמעת מילי דזר נפחא ולא אמרת לי משמיה. ופירש רש"י (ד"ה חזייה) שהצין שמפי ר' יוחנן שמע לשון זה וכשאמרה לא אמרה צשם ר' יוחנן לפיכך לא קיבל ממנו טו. עכ"ל. וכי האי גוונא איחא צפרק צמה מדליקין (צב) דאמרו רבנן קמיה דאציי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אחי רבין אמרוה רבנן משמיה דר' יוחנן וקיבלה. הרי לפניך שלפעמים אינם מקבלים דבריו אבל אי אמר משמיה דגברא רבא מקבלים ממנו.

ביאור הענין שיש באומר דבר בשם אומרו

ונראה דזה היה כוונת ר' יוחנן שאיקפד על ר' אלעזר שלא אמר הלכה משמו, אף דקמי שמיא גליא מכל מקום חשש שלא יקבלו התלמידים הלכה זו וישתכח הדבר לגמרי, ואילו היה אומר משמיה, היו התלמידים מקבלים דבריו. ור' יעקב

לפייס את ר"י בכך שהוכיחו לו מיהושע שדרש בשם משה רבינו ולא הזכיר זאת, משום שהכל יודעים שיהושע תלמידו של משה הוא. טו. שם איתא שר"ל לא החזיק אדם בכהונה אלא אם העידו עליו שקיבל תרומה בשעת הגרנות, ותמה ר"א וכי במקום שאין גרנות לא נוכל להחזיק אדם לכהונה. לאחר זמן שמע ר"ל סברא זו מפיו של ר"י, והבין שר"א אמר זאת לאחר ששמע כך מר"י ועל כך החזיר פניו לר"א והביט בו בעין רעה שלא אמר לו הדברים בשם ר"י. זו המבואר בדברי רבינו שהענין להזכיר שם בעל המימרא הוא דוקא במקום שהלכה ודאי כבעל המימרא, מטעם שאם יזכיר שמו יקבלו דבריו להלכה, ויבואו להזכיר דבריו בכל עת שיעסקו בהלכה זו ונמצא שבהזכרת שמו גורם שיחזרו שוב ושוב על אותה הלכה שאמר בעל המימרא וכך יהיו שפתותיו דובכות גם להבא, אמנם עיקר הגורם שיהיו שפתותיו דובכות הוא עצם הזכרת המימרא, ומשי"ה באופן שאין זה ודאי שיפסקו הלכה כמימרא זו, אין צורך להזכיר שמו, שהרי בשעה זו שמוזכר את המימרא הרי שפתותיו של בעל המימרא דובכות, דהלא כלפי שמיא גליא מי הוא בעל המימרא, ולעתיד לא יזכירו שוב הלכה זו כיון שלא יקבלו דין זה להלכה. **החיד"א הביא דברי רבינו אלו בכמה מספריו, בשם הגדולים (מערכת ספרים אות י ספר הזכונות) האריך להוכיח כדברי רבינו מהא שרבינו הקדוש בסדרו המשניות לא הקפיד לשנות כל דין בשם אומרו אלא הרבה משניות כתב בסתם, ולפי"ז אתי שפיר כיון שידע רבינו הקדוש כי הלכה כסתם משנה, א"כ אין לחשוש שמא לא יקבלו הדברים בלא שם אומרם, וכן הרמב"ם בספרו כתב כל הדינים בסתם ולא כתב שמות האומרים. עיי"ש עוד מה שפירש לפי"ז כמה מימרות. עוד הביא כן משם ספר חסידים (אות סט) שחסידים הראשונים לא כתבו שמם על ספריהם כדי שלא יהנו מעוה"ז ויפגום שכרם לעוה"ב. וראה מש"כ החיד"א בספרו ברית עולם על ספר חסידים שם, ובספרו חומת אנך (תהלים פרק מ). אמנם בשם הגדולים נתן טעם מדוע נהגו רוב המחברים להזכיר שמם. וראה עוד בזכר יהוסף (יבמות צו.) שהוכיח כדברי רבינו. ובגליון הש"ס על הירושלמי שם ציין לדברי רבינו אלו. אמנם בהקדמת בן המחבר לספר דברי נחמיה, העתיק דברי רבינו אלו והרבה לתמוה**

והנראה שדוקא בספר הזכרונות שהוא תוכחת מוסר בכל מה שנכשלים העולם, כזה דוקא לא רצה להזכיר שמו שלא ליטול גדולה שהוא מוכיח ואין גם אחד בדורו שראוי לכך וטעמים אחרים, אבל על תשובותיו לא עלה על לבו.

ודע שמה שכתבתי דמזמן הגאונים כל מחבר ספר כותב שמו עליו כונתי שנודע המחבר ועל הרוב אני אומר, דאע"ג דהר"ף והרא"ש והמרדכי לא כתבו הקדמות ולא כתבו שהם ז"ל חיברו, כיון שתלמידיהם ידעו שהם ז"ל חיברו והם פרסמו הדבר כמו שיכתבו הם דמי, ועוד שנראה דהרא"ש קרא שם הספר אשרי על שמו וכן המרדכי. והעיטור אפשר שהיה כתוב ונאבד וכבר נודע. וס' מתיבות וס' הבתים אין בידינו הספרים ואפשר דשם היה כתוב. ורש"י ז"ל מסר הפירושים לנכדיו ולתלמידיו ופרסמוהו. וס' החינוך כבר רמז איזה רמז. ומה שנשאר בלי ידיעה הוא ספר הכלבו וס' הנייר. גם מחברי תוספות שנראה שהם הרבה ולא נודע המחבר שכתב התוספות אפשר שכתיבה היה נודע מי המחבר. והראשונים ידעו ומזכירים כל א' בשמו, והלכות גדולות תלמידיו ידעו. באופן דרובא דרובא כתבו שמם או מסרו לתלמידיהם ועי"ז נודע שם המחבר.

ולא אכחד דאעיקרא דדינא פירכא דמה שהניח הרב פנים מאירות ז"ל במונח דאין צורך להזכיר השם להיות שפתותיו דובכות דקמי שמיא גליא ואין צורך להזכיר מי בעל דברים אלא כי היכי דלקבלו מיניה. עתה אני רואה דאפשר דצריך להזכיר השם להיות שפתותיו דובכות ואין אני אומר בתנאים ואמוראים וקדישי עליונים מהפוסקים, רק יתכן כי אין אדם צדיק בארץ וכו' ויש קטרוג שלא יזכה להיות שפתותיו דובכות, והקב"ה מלך המשפט, וע"י שבעה"ז מזכירים שמו בתורה ואומרים דין או חדוש משמו מתעוררים הרחמים ויגדל כח המליצים טובה עליו ושפתותיו דובכות. וזכר לדבר ממאי דאמרינן בקמא דף נ' בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור ואמר ר' חנינא דבר שנצטער אותו צדיק יכשל בו זרעו. וקשה דאמרו שם ואעפ"כ מת בנו בצמא וכמו שהקשו בחוס' עי"ש. ורבינו ישעיה תירץ דבתחלה

פשיטא ואינו צריך בקשה. לכן נראה כדכתיבנא שזהו בקשה חדיר ואח"ז ביקש בקשה אחרת שיתפלל עליו על קברו כל ז' ע"ש ודוק היטב.

ואחר זמן ראיתי דפירוש ספר מקדש מלך הנו מאיש לוקח מו"ה בספר זהרי חמה שהוא קצור ירח יקר כידוע. ואני ההדיוט כתבתי דעתי הקצרה לעיל בסמוך וה' יאיר עינינו כי"ר.

זכרונות. כבר כתבנו לעיל דלענין שפתותיו דובכות כתב הרב פנים מאירות דאין צורך להזכיר שמו דקמי שמיא גליא, וכל הקפידא דאם יודעים שהוא מאדם גדול יקבלו דבריו. ומה שנתפשט המנהג שכל מחבר מזכיר שמו על הספר לפי שיטה זו אפשר לתת טעם שיהיה לזכרון לו ולזרעו אחריו שיליצו בשמים עליהם מלאכי החסד ששומעים שמזכירים שמו לטובה בתורה ומליצים טוב בעדם. ועוד שכיון שמצינו דנחמיה נענש שלא נקרא שמו על ספרו כמו שאמרו פרק חלק [סנהדרין צג, ב] ע"ש. א"כ בדורות אלו אם לא יזכירו שמם על ספרם יאמרו שזה היה עונש להם שלא נקרא הספר על שמם.

ועתה אשר עינינו הרואות שמזמן הגאונים כל מחבר ספר כותב שמו עליו יש להחזיק במנהגם, ושאי התנאים ואמוראים שכתב בספר החסידים סי' שס"ז ריש מהם מי שנהג זה שלא להזכיר שמו דלפי עליונותם המופלא היו נוהרים גם כזה הדקדוק וכונתם לשמים, אך מזמן הגאונים עד עתה לא מצינו מי שנוזהר בזה. וכמעט מי שרוצה לנהוג כך בדור יתום יהיה רמות רוחא כי מורה שכבר הוא שלם ורצה לקיים גם זה הדקדוק, דלא יבצר שלא יודע בדורו ואע"ג דלכו לשמים וכונתו לטובה, איכא לזות שפתים שרוצה להראות חסידות יותר מכמה גאוני וגדולי עולם. ועיין בתנחומא פ' במדבר ד' קצ"א ע"כ ודו"ק.

צא ולמד מהרב החסיד מהר"ש אבוהב עצמו שהגם שהוא ז"ל לא הזכיר שמו על ספר הזכרונות לא צוה לבניו שידפיסו שו"ת שלו בסתם ולא יזכירו שמו עליו, ואורבה יעשו באופן שלא יכירוהו כדרך שעשה הוא ז"ל בספר הזכרונות שהנייר והדפוס משונה, ובניו הדפיסו השו"ת וקראוהו דבר שמואל וכתבו שהוא חיברו.

